

До спеціалізованої вченої ради Д 27.855.03
в Університеті державної фіскальної служби
України

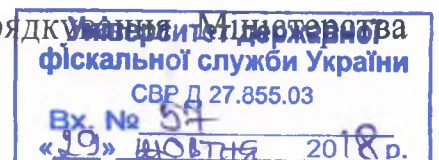
м. Ірпінь, 08205, Київська область,
вул. Університетська, 31.

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Шкути Олега Олеговича «Теоретико-прикладні засади функціонування кримінально-виконавчої системи України», поданої на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право (Запоріжжя - Ірпінь: КПУ - УДФСУ, 2018. – 482 с.)

Актуальність теми дослідження. На сучасному етапі розвитку суспільства основним призначенням функціонування кримінально-виконавчої системи України є створення належних умов для реалізації принципів законності, гуманізму і поваги до прав і свобод людини у процесі виконання покарань, приведення їх у відповідність до сучасного рівня соціально-економічного розвитку, міжнародних стандартів поведіння із засудженими та взятими під варту. Успішна реалізація зазначених принципів вимагає формування державної політики, орієнтованої на забезпечення безпеки суспільства шляхом виправлення і ресоціалізації осіб, які відбувають або відбули кримінальні покарання. Це дозволить оптимізувати роботу органів кримінально-виконавчої системи, що реалізують державну політику у сфері виконання кримінальних покарань, покращити результати їх роботи, поліпшити умови тримання засуджених та осіб, узятих під варту, підвищити рівень організації соціально-виховної та психологічної роботи із засудженими, модернізувати підприємства установ виконання покарань, а також удосконалити систему професійної підготовки засуджених.

Автор обґрунтовано зазначає, що поступові зміни в українському суспільстві на рубежі ХХ–ХХІ стст., які обумовлені вступом України до Ради Європи і ратифікацією ряду міжнародно-правових актів, відобразилися на стані функціонування цього соціального інституту. За часів СРСР і упродовж перших років після здобуття Україною незалежності кримінально-виконавча система була структурним елементом Міністерства внутрішніх справ (МВС), з 1998 р. відокремилася в самостійний центральний орган виконавчої влади, а з 2016 р., згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 18.05.2016 № 343 «Деякі питання оптимізації діяльності центральних органів виконавчої влади системи юстиції», ця система перейшла у сферу підпорядкування

юстиції України. Підпорядкування кримінально-виконавчої системи Міністерству юстиції України викликало у науковій спільноті неоднозначність розуміння таких концептуальних питань: спроможність Міністерства юстиції України забезпечити ефективну реалізацію правоохоронної функції такої системи; розв'язання проблеми демілітаризації при одночасному збереженні робочих місць пенітенціарного персоналу; проведення аудиту установ виконання покарань через зменшення кількості засуджених; приведення умов відбування покарань до міжнародних пенітенціарних стандартів тощо (с. 5 дис.).

Актуальність теми зумовлюється, на наш погляд, також теоретичним і практичним підґрунтям дослідження зазначених проблем у працях відомих вітчизняних учених, зокрема: П.П. Андрушка, Л.В. Багрій-Шахматова, О.М. Бандурки, І.Г. Богатирьова, О.І. Богатирьової, В.І. Борисова, Б.М. Головкіна, В.В. Голіни, Т.А. Денисової, О.М. Джужі, В.М. Дрьоміна, В.П. Ємельянова, А.П. Закалюка, А.Ф. Зелінського, О.Г. Кальмана, О.Г. Колба, В.Я. Конопельського, І.М. Копотуна, О.М. Костенка, О.М. Литвака, О.М. Литвинова, В.О. Меркулової, В.І. Осадчого, С.С. Рогульського, О.П. Рябчинської, А.В. Савченка, А.Х. Степанюка, Є.Л. Стрельцова, В.М. Трубникова, П.Л. Фріса, В.Б. Харченка, В.І. Шакуна, І.С. Яковець, С.С. Яценка та ін. Ці та інші вчені зробили вагомий внесок у теорію і практику розвитку кримінально-виконавчої системи України, їхні праці заклали теоретичні основи розроблення нової пенітенціарної доктрини держави у ХХІ ст. та наукових концепцій у цій сфері суспільно-правових відносин. Водночас аналіз їхніх праць свідчить, що проведені дослідження стосувалися в основному лише окремих прикладних питань функціонування кримінально-виконавчої системи України.

На сьогодні відсутні комплексні дослідження теоретико-прикладних засад функціонування кримінально-виконавчої системи України, що свідчить про актуальність теми та зумовлює потребу проведення рецензованого дослідження.

Зв'язок теми дослідження з науковими програмами, планами, темами. Тема дослідження ґрунтується на положеннях Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 рр., схваленої указом Президента України від 20.05.2015 р. № 276/2015; Концепції державної політики у сфері реформування Державної кримінально-виконавчої служби України, схваленої указом Президента України від 08.11.2012 р. № 631/2012; Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 рр., затверджених 03.03.2016 р. на загальних зборах Національної академії правових наук України; відповідає тематиці Пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів та установ, що належать до сфери управління Державної пенітенціарної служби України, на період 2013–2017 рр., затверджених наказом ДПтС України від 04.01.2013 р. № 8/ОД-13, та виконана в межах науково-дослідної роботи Класичного приватного університету «Кримінально-правове, кримінологічне та кримінально-виконавче забезпечення охорони прав і свобод людини і

громадянина» (державний реєстраційний номер 0110U003958) та «Вплив правової інтеграції на кримінально-правову, кримінально-виконавчу системи та запобігання злочинності в Україні» (державний реєстраційний номер 0116U008203). Тему дисертації затверджено вченою радою Класичного приватного університету (протокол № 7 від 27.04.2016 р.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій. Належна ступінь обґрунтованості дисертаційного дослідження О.О. Шкути забезпечується декількома системними чинниками: 1) вдалим визначення об'єкту та предмету дослідження; 2) конкретною постановкою завдання; 3) використанням загальнонаукових та спеціально правових методів наукового пізнання; 4) продуманою логікою викладення дослідного матеріалу; 5) широтою й різноманітністю опрацьованої джерельної бази, 6) критичним аналізом матеріалів законотворчої та правозастосовної практики.

Так, у якості об'єкту дослідження О.О. Шкути визначено суспільні відносини, які виникають та розвиваються в кримінально-виконавчій сфері функціонування Міністерства юстиції України. Предметом дослідження – теоретико-прикладні засади функціонування кримінально-виконавчої системи України (с. 10 дис.).

Метою дослідження є здійснення наукової розробки й обґрунтування теоретико-прикладних засад функціонування кримінально-виконавчої системи України, визначення її сутнісних характеристик з погляду сучасної теорії права, основних напрямів удосконалення й розвитку на сучасному історичному етапі українського державотворення.

Для досягнення зазначеної мети поставлено такі завдання: обґрунтувати кримінально-виконавче право як нормативно-правову основу кримінально-виконавчої системи; визначити методологічні засади дослідження кримінально-виконавчої системи України; охарактеризувати концептуальні засади реформування кримінально-виконавчої системи України; дослідити генезу становлення та розвитку кримінально-виконавчої системи України з метою визначення її в системі інших інститутів держави й суспільства; провести компаративний аналіз функціонування кримінально-виконавчих систем України та зарубіжних країн; сформулювати визначення кримінально-виконавчої політики й розкрити її зміст; охарактеризувати принципи кримінально-виконавчої політики; провести аналіз реалізації кримінально-виконавчої політики в процесі забезпечення виконання покарань; окреслити проблемні питання реалізації кримінально-виконавчої політики в процесі запобігання злочинності; дослідити місце та роль кримінально-виконавчої системи в механізмі держави; обґрунтувати потребу взаємодії органів та установ кримінально-виконавчої системи з іншими державними органами і громадськими організаціями; надати ґрунтовну оцінку ефективності функціонування кримінально-виконавчої системи; розробити теоретико-прикладну концепцію розвитку кримінально-виконавчої системи України у ХХІ ст.; сформулювати загальні засади

вдосконалення функціонування кримінально-виконавчої системи України та її трансформації в пенітенціарну систему(с. 9 дис.).

Методи дослідження О.О. Шкути обрано з урахуванням об'єкта та предмета дослідження, поставленої мети, вирішення вищевказаних завдань. У ході дослідження використано сукупність загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання, а саме: діалектичний – для дослідження й обґрунтування понятійного апарату та змісту кримінально-виконавчої політики (усі розділи); герменевтичний – для пізнання та інтерпретації текстів монографічних видань, наукових статей, навчальних матеріалів, що уможливило розкриття змісту й узагальнення відповідних теоретико-прикладних положень (підрозділи 1.1, 1.2, 1.3); історико-правовий – для визначення витоків становлення та розвитку кримінально-виконавчої системи України (підрозділ 2.1); порівняльно-правовий (компаративний) – для зіставлення функціонування кримінально-виконавчих систем України та зарубіжних країн (підрозділ 2.2); системно-структурний – для поглибленого вивчення кримінально-виконавчої системи України в науковій юридичній літературі й визначення місця та ролі кримінально-виконавчої системи в механізмі держави (підрозділи 1.3, 4.1); формально-логічний – для розкриття принципів кримінально-виконавчої політики (підрозділ 3.2); соціологічний – для з'ясування позицій і думок як учених, так і практиків, щодо реалізації кримінально-виконавчої політики в процесі забезпечення виконання покарань та запобігання злочинності (підрозділи 3.3, 3.4); структурно-функціональний – для комплексного дослідження взаємодії органів та установ кримінально-виконавчої системи з іншими державними органами й громадськими організаціями (підрозділ 4.2); догматичний – для оцінювання ефективності функціонування кримінально-виконавчої системи (підрозділ 4.3); статистичний – для опрацювання статистичних показників функціонування Державної пенітенціарної служби України за 2010–2016 рр. та Міністерства юстиції України за 2016–2017 рр.; моделювання – при розробленні Концепції розвитку кримінально-виконавчої системи України у XXI ст. (с. 10-11 дис.).

Нормативну основу дослідження О.О. Шкути становлять Конституція України, Кримінальний та Кримінально-виконавчий кодекси України, закони України, нормативні акти Президента України та Кабінету Міністрів України, Міністерства юстиції України, рішення ЄСПЛ, проекти концепцій, листи з офіційними роз'ясненнями тощо.

Емпіричну базу дослідження О.О. Шкути становлять узагальнені дані, отримані під час аналізу статистичних показників функціонування Державної пенітенціарної служби України за 2010–2016 рр. та Міністерства юстиції України за 2016–2017 рр.; результати анкетування 588 працівників установ виконання покарань у Дніпропетровській, Київській, Чернігівській та Харківській областях; результати анкетування 960 засуджених у десяти регіонах. У роботі також використано інформацію, яка висвітлена в оглядах, бюлетенях, інформаційних листах, наказах Державної пенітенціарної служби України та Міністерства юстиції України (с. 11-12 дис.).

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, що включають 12 підрозділів, висновків, списків використаних джерел та додатків. Повний обсяг роботи становить 482 сторінок, з яких основний текст – 378 сторінок, список використаних джерел – 64 сторінки (609 найменувань), додатки – 40 сторінки (6 додатків).

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертації; вказано зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету, завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження; вказано наукову новизну й практичне значення одержаних результатів; наведено дані щодо апробації та публікацій (с. 5-22 дис.).

Розділ 1 «Правові та методологічні засади функціонування кримінально-виконавчої системи України» складається з трьох підрозділів та висновків до розділу. У підрозділі 1.1 «Кримінально-виконавче право як нормативно-правова основа кримінально-виконавчої системи» на підставі системного підходу надано ґрунтовний аналіз функціонування кримінально-виконавчої системи України як цілісної сукупності взаємопов'язаних елементів, закономірностей з метою здійснення конкретних функцій у процесі виконання й відбування кримінальних покарань та утримання ув'язнених у слідчих ізоляторах. У підрозділі 1.2 «Теоретико-правові та методологічні засади дослідження кримінально-виконавчої системи України» зазначено, що на сьогодні вітчизняна кримінально-виконавча система переживає кризу і потребує виваженої та ґрунтовної реорганізації. Головна ідея такої реорганізації формування «нової філософії» діяльності з виконання покарань з метою створення реальних і необхідних умов для виправлення й ресоціалізації засуджених. У підрозділі 1.3 «Концептуальні засади реформування кримінально-виконавчої системи України» обґрунтовано соціальну спрямованість кримінально-виконавчої системи, завдання якої – забезпечити максимальну нейтралізацію шкідливих наслідків об'єктивного існування покарань, пов'язаних з позбавленням волі (с. 23-123 дис.).

Розділ 2 «Історико-правові та компаративні засади функціонування кримінально-виконавчої системи України» складається з двох підрозділів та висновків до розділу. У підрозділі 2.1 «Гене́за становлення та розвитку кримінально-виконавчої системи України» виявлено основні закономірності кримінально виконавчої системи й надано прогноз щодо її подальшого розвитку. У підрозділі 2.2 «Компаративний аналіз функціонування кримінально-виконавчих систем України та зарубіжних країн» доведено, що перебудова кримінально-виконавчої системи України в контексті європейських стандартів пов'язана з метою гуманізації, забезпечення відкритості, наповнення прогресивними зарубіжними концепціями, загальноновизнаними міжнародними принципами, нормами з прав і свобод людини й громадянина (с. 124-202 дис.).

Розділ 3 «Концептуальні положення впливу кримінально-виконавчої політики на функціонування кримінально-виконавчої системи України» складається із чотирьох підрозділів та висновків до розділу. У підрозділі 3.1 «Поняття та зміст кримінально-виконавчої політики» зазначено про

необхідність розроблення ефективної кримінально-виконавчої політики та стратегії діяльності кримінально-виконавчих інституцій. У підрозділі 3.2 «Принципи кримінально-виконавчої політики як концептуальна основа функціонування кримінально-виконавчої системи» зазначено, що в основі будь-яких суспільно-правових явищ лежать певні принципи, які відображають політичну й соціально-економічну природу державного устрою, закономірності розвитку суспільства, визначають політику держави в усіх сферах громадського життя, у тому числі у сфері виконання покарань та пробації. У підрозділі 3.3 «Реалізація кримінально-виконавчої політики в процесі забезпечення виконання покарань» встановлено, що кримінально-виконавча політика як засіб забезпечення виконання покарань ґрунтується на засадах науки кримінально-виконавчого права і законодавчих положеннях щодо порядку та умов виконання і відбування кримінальних покарань та пробації. У підрозділі 3.4 «Реалізація кримінально-виконавчої політики в процесі забезпечення запобігання злочинності» наголошено на необхідності дослідження теоретичних, правових та організаційних проблем запобігання злочинам, що вчиняються засудженими в кримінально-виконавчих установах як відкритого, так і закритого типів (с. 203-291 дис.).

Розділ 4 «Галузеві та міжгалузеві засади функціонування кримінально-виконавчої системи України» складається з трьох підрозділів та висновків до розділу. У підрозділі 4.1 «Місце та роль кримінально-виконавчої системи в механізмі держави» зазначено, що цілісний державно-управлінській вплив у сфері виконання покарань та пробації можливий лише за умови створення ефективних і результативних механізмів координованого співробітництва між кримінально-виконавчим відомством та іншими органами влади й громадськими інституціями за напрямом убезпечення суспільства шляхом виправлення та ресоціалізації засуджених. У підрозділі 4.2 «Взаємодія органів та установ кримінально-виконавчої системи з іншими державними органами і громадськими організаціями» зазначено, що взаємодія кримінально-виконавчої системи України ґрунтується на тому, що остання є одним із найважливіших елементів суспільства і поряд з цілями виправлення засуджених та запобігання вчиненню нових злочинів, покликана виконувати ряд соціальних функцій. У підрозділі 4.3 «Оцінка ефективності функціонування кримінально-виконавчої системи» визначено, що проблеми ефективності кримінально-виконавчої системи потребують глибокого дослідження в сучасних умовах (с. 292-369 дис.).

У висновках до дисертації відмічається, що здійснено теоретичне узагальнення й запропоновано нове вирішення важливої наукової проблеми, що полягає у виробленні концептуальної моделі теорії та практики функціонування кримінально-виконавчої системи України. Здійснено комплексне дослідження теоретико-прикладних засад функціонування кримінально-виконавчої системи України з позицій підвищення оцінки її ефективності (с. 370-378 дис.).

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані та викладені в дисертації положення, узагальнення, висновки

й рекомендації мають як теоретичне і практичне значення для науки кримінально-виконавчого права, а також певною мірою кримінального права і кримінології, можуть бути використані й використовуються: – у правотворчій діяльності – для вдосконалення галузевих нормативно-правових актів системи виконання кримінальних покарань та пробації Міністерства юстиції України; – у правозастосовній діяльності – для використання в оперативно-службовій діяльності установ виконання покарань і слідчих ізоляторів Міністерства юстиції України (акт впровадження Південного міжрегіонального управління з питань виконання кримінальних покарань та пробації Міністерства юстиції України від 12.06.2017 р. № 03/17); – у науковій роботі – для подальших наукових розробок у теорії кримінально-виконавчого права (акт впровадження Академії Державної пенітенціарної служби України від 13.06.2017 р. № 15/09-а); – у навчальному процесі – під час викладання навчальних дисциплін «Кримінально-виконавче право України», «Кримінальне право України», «Кримінологія» (акт впровадження Університету Державної фіскальної служби України від 08.02.2017 р. № 2).

Основні теоретичні положення і висновки дослідження О.О. Шкути повною мірою відображено в 31 працях, з яких: 1 – монографія, 17 – статті в наукових фахових виданнях України, 4 – статті в зарубіжних наукових виданнях, 9 – матеріали конференцій і круглих столів. Зокрема: монографія - Пенітенціарна система України: теоретико-прикладна модель: монографія. Херсон : Гельветика, 2017. 366 с.; статті в наукових фахових виданнях України: Об'єктивна сторона ухилення від відбування покарань у вигляді обмеження та позбавлення волі. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету : зб. наук. пр. 2014. № 11. Т. 2. С. 90–92. (Серія «Юриспруденція»); Теоретико-прикладні засади підготовки персоналу виправного центру Державної пенітенціарної служби України. Науковий вісник Херсонського державного університету : зб. наук. пр. 2014. № 6–1. Т. 3. С. 213–216. (Серія «Юридичні науки»); Нормативно-правове забезпечення функціонування пенітенціарної системи України. Прикарпатський юридичний вісник : зб. наук. пр. 2015. № 2 (8). С. 165–168; Теоретико-прикладні засади призначення покарання у вигляді тримання військовослужбовців у дисциплінарному батальйоні. Право і суспільство : наук. журнал. 2015. № 3. С. 182–186; Перші міжнародні пенітенціарні конгреси (1846, 1847, 1857 рр.) як історико-правовий вимір порівняльних кримінально-виконавчих досліджень. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2016. Вип. 19. С. 106–108. (Серія : Юриспруденція); Алгоритм реформування державної пенітенціарної служби України. Науковий вісник Ужгородського національного університету : зб. наук. пр. 2016. № 36, т. 2. С. 113–116. (Серія «Право»); Визначення пенітенціарної системи як елемента кримінально-виконавчої доктрини. Науковий вісник Ужгородського національного університету : зб. наук. пр. 2016. № 37. С. 79–83. (Серія «Право»); Генезис становлення та розвиток кримінально-виконавчої системи незалежної України. Підприємство,

господарство і право : наук.-практ. госп.-правовий журнал. 2016. № 2 (240). С. 153–157; Деякі питання діяльності спостережної комісії як складової соціального партнерства пенітенціарної системи України. Право і суспільство : наук. журнал. 2016. № 3. С. 177–182; Історико-правовий аналіз формування терміна «пенітенціарна система» у кримінально-виконавчому праві України. Науковий вісник Херсонського державного університету : зб. наук. пр. 2016. № 2. Т. 3. С. 41–44. (Серія «Юридичні науки»); Компаративістський аналіз функціонування пенітенціарних систем зарубіжних країн. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2016. № 1. Т. 4. С. 53–55. (Серія «Юридичні науки»); Концептуальні принципи пенітенціарної політики України. Підприємництво, господарство і право : наук.-практ. госп.-правовий журнал. 2016. № 5 (243). С. 81–85; Окремі питання залучення до праці засуджених до позбавлення волі. Науковий часопис Національної академії прокуратури України. 2016. № 1. С. 111–118. URL: <http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/chasopys/ua/pdf/9-2016/shkuta.pdf>; Правове забезпечення функціонування пенітенціарної системи України. Науковий часопис Національної академії прокуратури України. 2016. № 3. С. 254–261. URL: <http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/ua/pdf/11-2016/shkuta.pdf>; Формування сучасного кадрового забезпечення в державній пенітенціарній службі України: Теоретико-прикладні засади. Право і суспільство : наук. журнал. 2016. № 2. С. 183–187; Сучасні проблеми реалізації кримінально-виконавчої політики як засобу запобігання злочинності. Теоретико-прикладний аспект. Прикарпатський юридичний вісник : зб. наук. пр. 2017. № 6 (21). Т. 2. С. 154–157; Теоретико-правовий аналіз поняття «пенітенціарна система». Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету : зб. наук. пр. 2017. № 30, т. 2. С. 56–59. (Серія «Юриспруденція»); статті в зарубіжних наукових виданнях: Теорія дослідження пенітенціарної системи України через призму науки кримінально-виконавчого права. Публічне право : науково-практичний юридичний журнал. 2016. № 2 (22). С. 189–195; Актуальные вопросы реформирования системы учреждений исполнения наказаний государственной пенитенциарной службы Украины. JURIDIC NATIONAL: Teorie și Practică: Jurnalul. 2016. № 2 (18). С. 117–119; Влияние национального законодательства на эффективность работы государственной пенитенциарной службы Украины. VISEGRAD JOURNAL on human rights. 2016. № 1/1. С. 163–169; Проблемы медико-санитарного обеспечения осужденных в исправительных колониях Украины. Фемида : республиканский юридический научно-практический журнал. 2016. № 6 (246). С. 30–33; матеріали конференцій та круглих столів: Становлення та розвиток інституту ресоціалізації засуджених в законодавстві України (історичний аналіз). Держава та правотворчість в сучасній Україні: теорія, практика, перспективи: матеріали міжвуз. наук.-практ. конф. (Дніпропетровськ, 24 листоп. 2012 р.) Дніпропетровськ : Дніпропетровський гуманітарний університет, 2012. С. 113–117; Деякі проблемні питання реформування державної пенітенціарної служби України. Нові завдання та

напрямки розвитку юридичної науки у XXI столітті : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Одеса, 26–27 лют. 2016 р.). Одеса : Міжнародний гуманітарний університет; Інститут національного та міжнародного права; Південний регіональний центр Національної академії правових наук України, 2016. С. 170–172; Корупційні ризики в процесі реформування державної пенітенціарної служби України. Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії корупції : збірник матеріалів IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 15 квіт. 2016 р.) / МВС України ; Харківський нац. ун-т внутр. справ ; Кримінологічна асоціація України. Харків : ХНУВС, 2016. С. 169–171; Проблема дотримання прав і свобод засуджених у місцях несвободи України. Сучасна кримінально-правова політика України: законотворчість та судова практика (тенденції, проблеми і шляхи їх подолання) : матеріали круглого столу (Дніпропетровськ, 22 квіт. 2016 р.). Дніпропетровськ : ДДУВС, 2016. С. 252–254; Примусове лікування засуджених у виправних колоніях ДПтС України потребує удосконалення. Проблеми протидії злочинності у XXI столітті: вітчизняний та міжнародний досвід : матеріали Міжнар. симпозіуму (Чернігів, 24 квіт. 2015 р.) / за ред. д-ра юрид. наук, проф. І. Г. Богатирьов. Чернігів : Буковинський державний фінансово-економічний університет, Апеляційний суд Чернігівської області, 2015. С. 81–83; Соціально-правовий механізм забезпечення прав і свобод неповнолітніх засуджених в Україні. Реформування системи кримінальної юстиції щодо неповнолітніх : матеріали наук. семінару (Київ, 17 берез. 2016 р.). Київ : Інститут кримінально-виконавчої служби ДПС України, 2016. С. 71–73; Наукове визначення предмету реформування Державної пенітенціарної служби України. Сучасні тенденції в юридичній науці України : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (Вінниця, 18–19 берез. 2016 р.). Харків : Гельветика, 2016. С. 92–95; Концептуальне основи розвитку пенітенціарної системи України. Актуальные вопросы современной юридической науки: теория, практика, методика : материалы междунар. заочной науч.-практ. конф. (Могилев, 20 мая 2016 г.). Могилев, 2016. С. 308–311. URL: http://www.institutemvd.by/components/com_chronoforms5/chronoforms/uploads/-20161021124615_Vyhodne_dannye.pdf; Фундаментальні засади розбудови пенітенціарної політики України у XXI ст. Актуальні проблеми модернізації законодавства та освіти в умовах євроінтеграційного поступу України: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Чернігів, 27–28 жовт. 2016 р.). Чернігів : Академія ДПтС, 2016. С. 335–337.

Дисертаційне дослідження виконане здобувачем самостійно. Положення, що викладені в дисертації та виносяться на захист, розроблені автором особисто. Щодо наукових праць опублікованих у співавторстві, то у одній науковій статті «Перші міжнародні пенітенціарні конгреси (1846, 1847, 1857 рр.) як історико-правовий вимір порівняльних кримінально-виконавчих досліджень», підготовленій спільно з М. С. Пузирьовим, автором особисто наведено такі узагальнення щодо характерних рис перших пенітенціарних конгресів (1846, 1847, 1857 рр.): приватна ініціатива їхніх організаторів; відсутність належного висвітлення серед громадськості; благодійно-

ліберальний рівень засідань; відсутність практичних рішень з питань, що розглядалися. У другій науковій статті «Теорія дослідження пенітенціарної системи України крізь призму науки кримінально-виконавчого права», підготовленої спільно з І. Г. Богатирьовим, автором особисто розкрито роль кримінально-виконавчого права в контексті концептуальних положень сучасної вітчизняної пенітенціарної системи, що дало можливість показати надзвичайну складність такого виду дослідницької діяльності, яка зумовлена: важливістю й специфікою теоретичних і практичних завдань, що стоять перед юридичною наукою в кримінально-виконавчій сфері в процесі її реформування; комплексним характером самої науки кримінально-виконавчого права, що вимагає від дослідника знання значної кількості самостійних дисциплін, у тому числі й неюридичних; розмаїттям методів кримінально-виконавчих досліджень, які залучаються з підключенням інших галузей права та інших наук, зокрема історії, політології, соціології, психології, логіки, педагогіки тощо.

Ідеї та розробки, що належать співавторам, разом з якими були опубліковані наукові статті, в дисертації не використовувалися. Для аргументації окремих положень дисертації використовувалися наукові праці інших учених, на які зроблено відповідні посилання.

Наукова новизна одержаних результатів О.О. Шкути полягає в тому, що дисертаційне дослідження є одним із перших комплексних монографічних досліджень, в якому з використанням сучасних методів пізнання, урахуванням новітніх досягнень юридичної науки здійснено аналіз теоретико-прикладних засад функціонування кримінально-виконавчої системи України, сформульовано й обґрунтовано низку концептуальних наукових положень, висновків і рекомендацій, які є визначальними для подальшого розвитку кримінально-виконавчої доктрини та трансформації її в пенітенціарну.

Так, уперше:

1) в иокремлено чинники, урахування яких при побудові методологічної основи дослідження дало змогу обґрунтувати кримінально-виконавче право як нормативно-правову основу кримінально-виконавчої системи, а саме: 1) важливість і специфіка теоретичних і практичних завдань, що стоять перед юридичною наукою в кримінально-виконавчій сфері в процесі її реформування; 2) комплексний характер самої науки кримінально-виконавчого права, що вимагає від дослідника знання значної кількості самостійних дисциплін, у тому числі й неюридичних; 3) розмаїття методів кримінально-виконавчих досліджень, які залучаються з підключенням інших галузей права та інших наук, зокрема історії, політології, соціології, логіки, психології, педагогіки тощо;

2) сформульовано авторську позицію, згідно з якою сучасна кримінально-виконавча система включає в себе всі види установ і органів держави, що здійснюють і забезпечують діяльність із виконання кримінальних покарань та пробації. До неї варто відносити не тільки місця позбавлення волі (на чому наполягає значна частина дослідників), а й інші

структурні підрозділи, задіяні у сфері кримінально-виконавчих правовідносин;

3) завдяки теоретичним напрацюванням та отриманим результатам запропоновано авторську класифікацію функцій кримінально-виконавчої системи, а саме: 1) кримінально-виконавчу (загальний вектор діяльності, що диференціюється на підфункції, залежно від елементів мети покарання, мети і завдань кримінально-виконавчого законодавства, кримінально-виконавчої характеристики засуджених (жінки, неповнолітні, довічники, інваліди тощо); 2) виправно-ресоціалізаційну (ст. 1 «Мета і завдання кримінально-виконавчого законодавства України», ст. 6 «Виправлення і ресоціалізація засуджених та їх основні засоби» КВК України). При цьому, зважаючи на законодавчі положення ч. 3 ст. 6 КВК України, в її межах потрібно виділяти підфункції у сферах: забезпечення встановленого порядку виконання та відбування покарання (режиму), забезпечення реалізації пробації, залучення засуджених до суспільно корисної праці, проведення з ними соціально-виховної роботи, організації загальноосвітнього і професійно-технічного навчання, громадського впливу; 3) запобігальну (ст. 1 «Мета і завдання кримінально-виконавчого законодавства України»). При цьому основними суб'єктами реалізації цих функцій є оперативні підрозділи виправних колоній; 4) оперативно-розшукову (стст. 1, 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», ст. 104 КВК України «Оперативно-розшукова діяльність у виправних колоніях»; 5) правозастосовні та правоохоронні функції (ст. 6 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України»);

4) сформульовано авторське визначення кримінально-виконавчої системи держави як сукупності органів і установ, підпорядкованих центральному органу виконавчої влади (Міністерству юстиції України), що забезпечує формування й реалізує державну політику у сфері виконання покарань та пробації, функціонування яких у взаємодії з іншими соціальними інститутами підпорядковано досягненню мети захисту особи, суспільства й держави шляхом виправлення засуджених, ресоціалізації осіб, які відбули покарання, запобігання вчинення нових кримінальних правопорушень як засудженими, та і іншими особами, а також запобігання тортурам та нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню із засудженими;

5) виокремлено системоутворюючі ознаки, що становлять зміст поняття «кримінально-виконавча політика», а саме: 1) визначення основних напрямів, форм, методів і засобів як правотворчої, так і правозастосовної діяльності; 2) визначення відповідних державних органів і установ виконання покарань, пробації та реалізації заходів соціальної адаптації; 3) визначення інших державних органів, які причетні до кримінально-виконавчої діяльності; 4) визначення змісту діяльності громадськості й окремих громадян у процесі виконання/відбування покарань, пробації та реалізації заходів соціальної адаптації; 5) визначення об'єму й змісту сфери кримінально-виконавчих правовідносин;

6) запропоновано вважати принципи формування та реалізації кримінально-виконавчої політики й функціонування кримінально-виконавчої системи України, відмінні від принципів кримінально-виконавчого законодавства, виконання і відбування покарань (ст. 5 КВК України). Серед них такі: 1) принцип різноманітності видів та підвидів кримінально-виконавчих установ, що враховує необхідність і доцільність роздільного (ізолюваного) тримання окремих категорій засуджених; 2) принцип розміщення кримінально-виконавчих установ на території держави, з урахуванням оптимального поєднання вимог відбування покарання засудженими переважно у межах адміністративно-територіальної одиниці відповідно до їхнього місця проживання до засудження; 3) принцип організації праці засуджених, як правило, на власних підприємствах кримінально-виконавчих установ;

7) виокремлено критерії оцінювання ефективності функціонування кримінально-виконавчої системи, з урахуванням таких факторів, як: 1) адміністративно-територіальний (правовий фактор); 2) ресурси витрачені на функціонування кримінально-виконавчої системи (економічний фактор); 3) постпенітенціарний і пенітенціарний рецидив (фактор ризику кримінально-правової політики); 4) ступінь суспільного схвалення результатів функціонування кримінально-виконавчої системи (фактор суспільного схвалення); 5) коефіцієнт неправомірного поведіння (фактор насильства, знущання, катування); 6) визнання прав і свобод засуджених (фактор захищеності засуджених);

8) розроблено авторську Концепцію розвитку кримінально-виконавчої системи України у ХХІ ст., яка базується на таких ключових аспектах: раціональна гуманізація умов відбування покарання в місцях позбавлення волі, удосконалення системи установ виконання покарань, перехід до повної трудової зайнятості засуджених, вирішення проблем фінансування кримінально-виконавчої системи (с. 12-15 дис.).

Певні низка наукових положень, висновків і рекомендацій кримінально-виконавчої науки удосконалено та дістало подальшого розвитку (с. 15-19 дис.).

В цілому позитивно оцінюючи дослідження О.О. Шкути, разом із тим, слід висловити **деякі зауваження щодо положень, висновків і рекомендацій сформульованих у дисертації**, що можуть стати передумовами для наукових дискусій на захисті дисертації у спеціалізованій вченій раді:

1) *Перше зауваження торкається рівня належної дослідницької повноти.* Автор не в повній мірі розкрив питання сучасного стану дослідження проблеми теоретико-прикладних засад функціонування кримінально-виконавчої системи України. Так, у вступі до дисертації дисертант вказує, що велика когорта вітчизняних та зарубіжних вчених зробили вагомий внесок у теорію і практику розвитку кримінально-виконавчої системи України. Водночас аналіз їхніх праць свідчить, що «вищевказані вчені зробили вагомий внесок у теорію і практику розвитку

кримінально-виконавчої системи України, їхні праці заклали теоретичні основи розроблення нової пенітенціарної доктрини держави у ХХІ ст. та наукових концепцій у цій сфері суспільно-правових відносин. Водночас аналіз їхніх праць свідчить про те, що проведені дослідження стосувалися в основному лише окремих прикладних (хоча, безперечно, і важливих) питань функціонування кримінально-виконавчої системи України. Викладене засвідчує відсутність нині комплексного дослідження саме теоретико-прикладних засад функціонування кримінально-виконавчої системи України, що свідчить про актуальність теми та зумовлює потребу проведення відповідного наукового пошуку (с. 7-8 дис.).

Але, на жаль, далі загальних фраз і коротенького резюме щодо окреслених робіт справа не пішла. Так скажімо, він відзначає, що останнім часом наука кримінально-виконавчого права поповнилася системними фундаментальними дослідженнями з різних аспектів функціонування кримінально-виконавчої системи України, як на рівні докторських дисертацій. Серед них – праця І. С. Яковець «Теоретичні та прикладні засади оптимізації процесу виконання покарань» (Харків, 2013 р.), О. І. Богатирьової «Пробація в Україні: гуманізація державної політики у сфері виконання кримінальних покарань» (Київ, 2014 р.), В. Я. Конопельського «Кримінально-виконавчі засади диференціації та індивідуалізації виконання покарання у виді позбавлення волі в Україні» (Харків, 2015 р.) та ін. Бажано було б на захисті дисертації навести основні здобутки у проблемі теоретико-прикладних засад функціонування кримінально-виконавчої системи вітчизняних наукових шкіл Харкова, Києва, Одеси, Запоріжжя тощо;

2) *Уявляється, що формулюючи новизну дисертації щодо положень, що висунуті автором уперше, у п. 2 і п. 4 йдеться про одне й те саме явище, а саме «авторське визначення кримінально-виконавчої системи держави як сукупності органів і установ». Так, автор уперше викладає «позицію, згідно з якою сучасна кримінально-виконавча система включає в себе всі види установ і органів держави, що здійснюють та забезпечують діяльність із виконання кримінальних покарань і пробації. До неї потрібно відносити не тільки місця позбавлення волі (на чому наполягає значна частина дослідників), а й інші структурні підрозділи, задіяні у сфері кримінально-виконавчих правовідносин» (с. 12 дис.). та уперше дає «авторське визначення кримінально-виконавчої системи держави як сукупності органів і установ, підпорядкованих центральному органу виконавчої влади, що забезпечує формування й реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань та пробації, функціонування яких у взаємодії з іншими соціальними інститутами підпорядковано досягненню мети захисту особи, суспільства й держави шляхом виправлення засуджених, ресоціалізації осіб, які відбули покарання, запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень як засудженими, так і іншими особами, а також запобігання тортурам та нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню із засудженими» (с. 13-14 дис.). На наш погляд, ці*

окремі пункти за змістом майже однакові й можуть бути викладені у одному пункті новизни;

3) *Не можемо розділити позицію автора щодо зміни вектору розвитку функціонування кримінально-виконавчої системи* на т.зв. «пенітенціарну систему України». Увесь змістовний матеріал підрозділу 1.3. «Концептуальні засади реформування кримінально-виконавчої системи України» (с. 77-120 дис.), присвячений проблемі обґрунтування, що єдиним перспективним напрямком реформування кримінально-виконавчої системи є перехід на пенітенціарну систему в Україні. Автор наголошує, що забезпечення ефективності функціонування *пенітенціарної системи* на структурному рівні взаємозв'язку як об'єктів, так і суб'єктів, досягається: з одного боку, пробацією, суспільно-корисною працею, соціально-виховною роботою із засудженими, їх загальноосвітнім і професійно-технічним навчанням, громадським впливом, в умовах суворого дотримання режиму в пенітенціарних установах, а з іншого боку – заходи пенітенціарного впливу спрямовані на прищеплення засудженим поваги до законів та правопорядку не лише під час відбування покарання (пенітенціарний аспект), а й після звільнення (постпенітенціарний аспект). Наявний досвід кримінально-виконавчого будівництва, - вважає автор дисертації, - відновлені справжні історичні факти, їх оцінка й переоцінка з позицій безперервного поступального суспільного розвитку можуть стати основою сучасного процесу вдосконалення кримінально-виконавчої політики, її трансформації в пенітенціарну, реформування вітчизняного законодавства та практики виконання покарань (с. 123 дис.).

Зі свого боку, не повторюючи аргументи «pro et contra», що наводилися у спеціальній літературі, звернемо увагу на розбалансування, у разі сприйняття його наукових поглядів, всієї доктрини кримінально-правової політики. Особливо, виявляється неузгодженість основних положень реалізації кримінальної відповідальності щодо змісту і мети кримінального покарання, засобів її досягнення, системи покарань тощо. Уявляється, що на захисті автор має науковими аргументами та практичними прикладами проілюструвати переваги «пенітенціарної» над «кримінально-виконавчою» системою;

4) *Певною логічною незавершеністю вирізняються історично-правові та компаративні засади функціонування кримінально-виконавчої системи України* (с. 124-202 дис.), що полягає у відсутності як у першому, так і другому аспектах, узагальнюючих класифікацій, виокремлення історичних етапів становлення та розвитку кримінально-виконавчої системи України (с. 124-172 дис.) та віднесення до певних груп кримінально-виконавчих (пенітенціарних) систем зарубіжних країн (с. 173-202 дис.).

Скажімо, встановлені автором «типіві ознаки кримінально-виконавчих систем» країн світу в частині визначення ключової мети відповідного елемента механізму держави, якою є ізоляція засуджених від суспільства; обґрунтування рівнів безпеки як ключового критерію класифікації пенітенціарних установ; утримання в одиночних камерах із метою

гарантування особистої безпеки; визначення диференційованих груп засуджених із метою оптимальної реалізації програм виправного впливу; впровадження окремих елементів прогресивної системи з метою застосування засобів виправлення та ресоціалізації (с. 201 дис.), на наш погляд, дозволяють у залежності від їх комбінації типових ознак виділити певні групи кримінально-виконавчих (пенітенціарних) систем у зарубіжних країнах та використовуючи порівняльно-правовий (компаративний) метод дослідження здійснити зіставлення функціонування кримінально-виконавчих систем України та зарубіжних країн (с. 11 дис.).

Аналогічне зауваження (відсутність узагальнюючих класифікацій) торкається висновку дисертанта, щодо впливу економічного, політичного та соціального устрою у країні на процес розвитку кримінально-виконавчої системи на різних історичних етапах її становлення, що створило умови для встановлення її циклічності, визначення основних закономірностей та причин виникнення кризи, що в перспективі надасть змогу своєчасно й адекватно реагувати на проблеми, які виникають у кримінально-виконавчій системі, і спрогнозувати подальші її реформи. Вирішення цієї важливої як теоретичної, так і практичної проблеми вимагає від кримінально-виконавчої науки поглибленого наукового супроводу шляхом звернення до нашої історичної спадщини. А за умов належної організації функціонування кримінально-виконавчої системи України є всі підстави стверджувати про її ефективність щодо виправлення і ресоціалізації засуджених, запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень як засудженими, так і іншими особами, а також запобігання тортурам та нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню із засудженими. Сучасна пенітенціарна реформа орієнтована на те, щоб місця позбавлення волі сприяли каяттю засуджених і поверненню їх у соціум законослухняними громадянами (с. 201 дис.);

5) У дисертації наявна певна непослідовність позиції автора щодо змісту та принципів кримінально-виконавчої політики. Так, змістом кримінально-виконавчої політики автор бачить у визначення основних напрямів, форм, методів і засобів як правотворчої, так і правозастосовної діяльності; відповідних державних органів і установ виконання покарань, пробації та реалізації заходів соціальної адаптації; інших державних органів, які причетні до кримінально-виконавчої діяльності; діяльності громадськості й окремих громадян у процесі виконання-відбування покарань, пробації та реалізації заходів соціальної адаптації; об'єму та змісту сфери кримінально-виконавчих правовідносин (с. 289 дис.). В той же час під принципами кримінально-виконавчої політики автор розуміє загальні керівні положення, ідеї, імперативні вимоги, які складають основу щодо формування та реалізації державної політики у сфері виконання кримінальних покарань, характеризують її сутність і призначення в суспільстві і мають доктринальне вираження та нормативно-правове закріплення. (с. 237-238 дис.).

За таким визначенням принципи мають входити до змісту кримінально-виконавчої політики як системноутворюючі, керівні, нормативно закріплені положення, правила (вимоги). Інакше очевидним є відрив принципів правового явища від його сутності.

б) *Певна суперечливість простежується у висновках до третього розділу у частині, де автор наполягає, що «сучасна кримінально-виконавча політика України в галузі діяльності кримінально-виконавчої системи має бути спрямована на реалізацію принципів гуманізму, демократизму, пріоритету загальних прав і свобод людини, диференціацію виконання покарань, індивідуального особистісного підходу до засуджених у процесі їх виправлення і ресоціалізації. При цьому виправлення і ресоціалізація засуджених розглядаються як пріоритетні, парні цілі виконання покарань, а також як оптимальні шляхи досягнення мети захисту інтересів особи, суспільства і держави» (с. 290 дис.).*

Суперечливість полягає у тому, що автор дещо раніше до галузевих принципів кримінально-виконавчої політики відносить: принцип рівності засуджених перед законам; принцип взаємної відповідальності держави і засудженого; принцип диференціації та індивідуалізації виконання покарань; принцип раціонального застосування примусових заходів і стимулювання правослухняної поведінки; принцип поєднання покарання з виправним впливом; принцип участі громадськості в передбачених законом випадках у діяльності органів і установ виконання покарань (с. 244-254 дис.).

Як бачимо, принцип *індивідуального особистісного підходу до засуджених у процесі їх виправлення і ресоціалізації* як галузевий не згадується, а більшість наведених автором принципів в галузі діяльності кримінально-виконавчої системи не вказані, як такі що, спрямовані на її реалізацію.

Утім, вищевказані окремі суперечливі та дискусійні положення та висновки не впливають на загальний високий науковий рівень рецензованої дисертації «Теоретико-прикладні засади функціонування кримінально-виконавчої системи України», не піддають сумніву основні наукові результати, отримані дисертантом, натомість можуть бути передумовами наукової дискусії на захисті дисертації О.О. Шкути у спеціалізованій вченій раді.

Автореферат дисертації О.О. Шкути «Теоретико-прикладні засади функціонування кримінально-виконавчої системи України» на 38 стор. відображає зміст основних положень дисертації та відповідає вимогам п. 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р.

Тема дисертації О.О. Шкути «Теоретико-прикладні засади функціонування кримінально-виконавчої системи України» відповідає паспорту спеціальності 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право, затвердженого постановою Президії ВАК України № 38-06/6 від 21 травня 2008 р. За оформленням вказана дисертація та автореферат відповідає вимогам пп. 9, 10 «Порядку присудження наукових

ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р.

В И С Н О В О К:

З огляду на вищевикладене вважаю, що дисертація Олега Олеговича Шкути «Теоретико-прикладні засади функціонування кримінально-виконавчої системи України», за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю і достовірністю, науковою і практичною значущістю отриманих результатів, повнотою їх викладення в опублікованих дисертантом наукових працях, а також за оформленням дисертації та автореферату відповідає вимогам, що встановлені у пп. 9, 10, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р.

Дисертація «Теоретико-прикладні засади функціонування кримінально-виконавчої системи України» є завершеною кваліфікаційною науковою працею, виконаною особисто здобувачем у вигляді спеціально підготовленого рукопису, містить висунуті здобувачем наукові положення, висновки і рекомендації у галузі кримінально-виконавчого права, кримінального права і кримінології, що у сукупності розв'язують важливу науково-прикладну проблему концептуальної моделі функціонування кримінально-виконавчої системи України, відносно якої здобувач є суб'єктом авторського права.

Автор дисертації - Олег Олегович Шкута на підставі публічного захисту заслуговує на присудження наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 - кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право.

Офіційний опонент:

професор кафедри кримінального права і кримінології
Національного технічного університету
«Дніпровська політехніка»,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України

П.В. Хряпінський

Підпис професора Хряпінського П.В. засвідчую:
вчений секретар Вченої ради
Національного технічного університету
«Дніпровська політехніка»

О.А. Данилова

26 жовтня 2018 р.,
м. Дніпро.